

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Huvudorganisation för Sveriges författare och litterära översättare

Till
Nationell Biblioteksstrategi
Kungliga Biblioteket

Stockholm 2018-10-18

Från ord till handling

På väg mot en nationell biblioteksstrategi har Kungliga Bibliotekets utredningsarbete efter fyra år nått fram till ett s.k. Utkast med titeln *Från ord till handling*. Nedan följer svar och resonemang från Sveriges Författarförbund och dess Biblioteksråd.

Utkastet berättar om hur centrala biblioteken är i den svenska demokratin. Det gillar vi i Sveriges Författarförbund. Vi är också tacksamma för den utomordentliga bibliotekslag som ligger till grund för utredningen, bibliotekens verksamhet men också för utbildningen av bibliotekarier. Bibliotekslagen kan också fungera som glasögon när Författarförbundet värderar och resonerar kring de många förslag som ska mynna ut i en jämförelsevis kortfattad nationell biblioteksstrategi som ska presenteras senast den 19 mars 2019.

Det finns mycket som är bra med biblioteken i Sverige, men biblioteken har också problem med sitt uppdrag. Vi börjar med att ta upp några fakta som inte kommer fram i Utkastet, men som har stor betydelse för de framtida biblioteken.

*

Författarförbundet börjar med att lyfta fram en bortglömd förutsättning för att alls kunna tillgängliggöra litteraturen. Utredningen talar svepande om det de benämner som "legitima intressen av att få betalt för sitt arbete", men tar inte tag i biblioteksersättningen eller tillämpningen av den.

Författarförbundet vill understryka att det är författarna och översättarna och andra upphovspersoner som har upplåtit sina rättigheter till den litteratur som biblioteken har i uppdrag att tillhandahålla och tillgängliggöra och stimulera medborgarna att läsa och ta del av. Detta sker utan kostnad för användarna och biblioteken. I utbyte mot att litteraturen görs tillgänglig genom biblioteken, och att medborgarna många gånger på grund av litteraturen har roligt, blir stimulerade, eggade att reflektera över sakernas tillstånd, lär sig saker, kanske blir irriterade eller helt enkelt nyfikna på något område de inte tidigare kände till, i det utbytet erhåller författare och översättare det som normalt kallas biblioteksersättning. Den ersättningen är en överenskommelse mellan staten och författarna/översättarna. Intäkterna går till författarna och översättarna genom Författarfonden som fördelar intäkterna.

Att biblioteken oberoende av användarnas ålder tillhandahåller och tillgängliggör litteratur är avgörande i en demokrati och kan identifieras som ett samarbete. Författarna och översättarna skriver fram litteratur som biblioteken tillgängliggör. Men författarna och översättarna betraktas inte i utredningen eller av biblioteken som samarbetspartners. Författarförbundet har påpekat sambandet eller snarare bristerna i detta till synes självklara samband dels i en depesch till NBS (2016-01-21, 2016-02-12) dels i en skrivelse till Kulturministern (2016-06-03) och dels i Synpunkter och resonemang som Författarförbundet lämnat över till NBS - utredningen (2018-02-26).

Summan **registrerad utlåning på biblioteken** har enligt den statistik Författarfonden förfogar över sjunkit med nästan 4 miljoner mellan åren 2014 och 2016. Om detta oroande fenomen säger NBS inget. Detta faktum blir ytterligare belyst av Kungliga Bibliotekets statistik som visar att 50% av alla invånare aldrig går till biblioteken. Övriga biblioteksanvändare lånar i snitt en bok om året. Kvinnor i medelåldern och storstadsbor är de som läser mest. Barn och unga är de som mest frekvent använder biblioteken. Rapporter bl.a. "Fler besök och utlån, 2007", visar att faktorer som verkligen påverkar besöksantal och utlån är: ekonomiska satsningar, ett stort utbud av böcker, tidningar och databaser och särskilt betydelsefullt för barnen är mycket personal. **Att den registrerade utlåningen sjunkit så kraftigt är mycket oroande och behöver utredas särskilt anser Författarförbundet.**

Privatiseringen av biblioteken nämns överhuvudtaget inte i Utkastet. De försök som tidigare gjorts med privatiseringar av bibliotek har inte lett till framgång för verksamheten. Tvärtom, boksamlingar har skingrats när bibliotek har gått omkull. Nacka kommun som är först ut med att privatisera samtliga folkbibliotek från 1/1-19 bryter mot principen om tillgänglighet. Den som vill låna böcker på andra språk hänvisas till Internationella biblioteket i Stockholm. Böcker på andra språk är det glest om och sambiblioteksprincipen är upplöst. Uppdelningen av biblioteken i olika bolag omöjliggör samarbeten dem emellan. Det är ytterst viktigt att uppmärksamma privatiseringsfrågan och skapa medvetenhet om att detta är början till slutet för hela folkbiblioteksväsendet. Att lägga ner bibliotek är enkelt, att bygga upp nya kräver stor medvetenhet och omfattande resurser som saknas. Författarförbundet anser att det största hotet mot bibliotekens framtid är nedskärningar och politisk osäkerhet. Vi kan inte vara säkra på att framtida regeringar kommer att värna biblioteken som fria och tillgängliga för alla.

Författarförbundet förslag: Särskilda medel för demokratiarbete måste komma biblioteken till del.

Kommunerna är enligt lagen ålagda att tillhandahålla folkbibliotek och följa bibliotekslagen, kommunerna är huvudansvariga för folkbiblioteken oberoende av om de är privata eller offentliga.

Författarförbundets förslag: Alla kommuner bör ha en biblioteksnämnd som följer upp verksamheten i enlighet med lagar och förordningar.

*

DEMOKRATI

Mål: "Utveckla och stärka invånarnas rätt till fri åsiktsbildning genom kunskap, litteratur och bibliotek" är utmärkt och bra. Att "Biblioteken ska ingå i totalförsvaret" är en viktig förutsättning som Författarförbundet stödjer. Likaså att Utkastet kopplar grundlagens formuleringar till bibliotekens uppdrag och verksamhet (s.8). Folkbibliotekens uppdrag i det lokala samhället, att stödja invånarna i att utveckla bildning, nyfikenhet och kunskap samt förmågan att hantera information och att vara källkritisk är omfattande och förutsätter:

- **bättre, bredare och djupare utbildning av bibliotekarier** (se under Utbildning)
- **stärkta resurser för att kunna tillhandahålla likvärdiga bibliotek över hela landet, oberoende av om det är storstad, landsbygd och glesbygd. Invånarna i hela landet är lika viktiga och det är ju delvis genom medborgarnas kunskap och bildning som samhällets demokrati formas nu och för framtiden.**

Skolbibliotek NBS har utrett och förstått att skolbibliotek är en central pedagogisk resurs för elever och lärare. KB:s statistik är beräknad på bemannade skolbibliotek med minst 20 timmar per vecka. Den statistiken berättar att nästan hälften av alla skolungdomar i grund- och gymnasieskolan saknar tillgång till bemannade skolbibliotek. Författarförbundet startade på 90-talet en nationell arbetsgrupp med fokus på skolbibliotek (Nationella skolbiblioteksgruppen, NSG.) och den arbetar fortfarande med att bevaka och driva frågan om kvalitativa skolbibliotek, inga korta tillfälliga projekt, inga bokrum, inga gåvobibliotek, utan bemannade skolbibliotek med för ändamålet utbildad personal är det som svenska skolbarn behöver. Forskning visar att skolbibliotek bidrar till elevernas ökade kunskap, ökade förståelse och intresse för att lära. **Författarförbundet kräver att tillräckligt med pengar tillförs Skolverket så att etablering av bemannade skolbibliotek för alla skolungdomar kan genomföras steg för steg. (Läs mer under Utbildning)**

Övriga bibliotek

Författarförbundet vill värna Internationella biblioteket (IB) och att det fortsättningsvis ska vara ett självständigt bibliotek med tillräckliga resurser för barn, unga och vuxna. Större lokaler krävs och ett tydligt uppdrag. IB bör samverka med regionala bibliotek över hela landet och utbyta erfarenheter och bedöma behov av satsningar.

I samband med IB vill Författarförbundet lyfta frågan om att svensk barnlitteratur översatt till andra språk skall bli tillgänglig på svenska bibliotek, vilket förutsätter kompetens, katalogisering och inköpskanaler. **Vi föreslår att en lånecentral för mångspråk även skall få i uppdrag att tillgängliggöra svensk litteratur i översättning för låntagare över hela landet. IB kan bli den centralen. Centralen ska också fungera som sakkunnig inom minoritetsspråken och vara ledande för övriga bibliotek i landet om vad som finns och bör lyftas fram. IB och SBI bör samarbeta i dessa frågor.**

Om det, som Utkastet föreslår, ska inrättas en nationell biblioteksdepå, vill Författarförbundet föreslå att en sådan depå med fördel kan förläggas till Umeå där det redan finns en mycket välfungerande verksamhet och mycket kunnig personal vid Umeå depå/lånecentral.

När det gäller gallring är det bra att NBS lyfter frågan. Författarförbundet betonar det allvarliga i att bibliotek alltför hårdhänt gör sig av med exempelvis klassiker, inte bara svenska utan på andra språk och konst/fotoböcker i foliantformat. Många kommer till ett bibliotek för att läsa där, inte för att låna hem böcker. Universitetsbibliotek kan gallra tryckta böcker med hänvisning till de digitala. **Det är nödvändigt att se över gallringen generellt** (läs mer under Digitalisering).

De nationella minoriteterna lyfts fram, positivt. Samråd betonas liksom samverkan och synliggörandet av grupperna. Resursbibliotek som samernas bibliotek och Finlandsinstitutets bibliotek kan fungera som konsulter åt folkbiblioteken med information om de nationella minoriteterna. Vi vill påpeka att om Finlandsinstitutet, vars huvuduppgift idag är att förmedla kultur från Finland, tilldelas extra resurser anser vi att det uppdraget ska inriktas mot att förmedla kunskap och information om sverigefinsk litteratur. Samverkan med IB är också en möjlighet.

Lånesystemen

Fjärrlånesystemen måste fungera för alla. Den som har behov av att låna en digital tidskrift, bok som enbart finns i en depå, text som enbart finns som digital eller andra media som talböcker vilka kan vara svåra att låna om de inte finns i det lokala eller regionala biblioteket, ska kunna lånas utan att användaren får nej bara för att objektet inte finns lokalt. Ett nationellt lånekort är såvitt vi kan förstå ett mycket bra förslag. Asylsökande och individer utan personnummer ska också ha möjlighet att låna och ha glädje av bibliotekens verksamhet. **Författarförbundet sympatiserar med att biblioteken ska göra allt för att komma bort från digital inlåsnings och att svenska bibliotek satsar på öppna likvärdiga och kompatibla system och 100% tillgänglighet.**

Biblioteksersättningen

Författarförbundet vill uppmärksamma att utlån inte alltid registreras på t.ex. folkbiblioteken. Det kan handla om bokcirkel där folkbiblioteken plockar ihop ett antal titlar och lägger ner i ett antal bokcirkelpåsar och där endast en registrering av lånet görs istället för t.ex. de 8 som är nedpackade i de 8 bokcirkelpåsarna. Alltså en registrering istället för *åtta*. Bibliotekarier svarar, när de får frågan, att biblioteksersättningen ändå är så liten att misstaget inte spelar någon roll.

Vi undrar om detta är ett tecken på en mer generell förslappning i att hantera systemet? I det ekonomiska bidrag som Statens Kulturråd ska fördela 2018 till förskolor, för att stimulera barn till läsning och kontakt med böcker, uttalar Kulturrådet att de böcker förskolorna kan köpa in, genom de bidrag staten fördelar, inte behöver registreras över folkbiblioteket. Här behövs tydligare regler. Litteratur som lånas ut bör ingå i en digitaliserad katalog och utlånen registreras oberoende av om litteraturen görs tillgänglig i s.k. kappumsbibliotek, förskolor eller som vi sett i folkbibliotekens bokcirkel. **SFF kräver att en översyn görs av tillämpningen av biblioteksersättningen, dels huruvida statliga bidrag till bokinköp stödjer biblioteksersättningen eller ej, dels hur bibliotekarieutbildningen utbildar om biblioteksersättningen, dess**

ursprung och funktion och koppling till yttrandefriheten, dels hur folk-och skolbiblioteken sköter registreringen. Vi kräver också att den utlåning som sker på universitet och högskolor ska utgöra underlag för biblioteksersättningen. (Se mer under Digitalisering)

TILLGÄNGLIGHET

Målet att "Göra mänsklighetens samlade kunskap tillgänglig för alla utifrån vars och ens förutsättningar och behov så att alla kan verka i samhället på egna villkor" är en text som kan skrivas i himlen. Målet har inget konkret att göra med biblioteken eller bibliotekarierna och inte heller med användarna. Inte ens digitaliseringen kan uppfylla en sådan trosartikel. I Utkastets text står att "begreppet tillgänglighet är centralt och biblioteksverksamheternas legitimitet grundar sig i detta begrepp" och det är starkt nog för att vägas samman med bibliotekslagen som är utomordentligt tydlig.

I Utkastet skriver man att det behöver skapas nya berättelser om biblioteken (s 16) och fortsätter att peka på att professionen har ett ansvar att kliva fram och visa att de kan samverka med utbildningarna i biblioteks-och informationsvetenskap liksom med Svensk biblioteksforening och nationalbiblioteket. Det tycker vi är bra men varför inte också nämna författare och översättare som viktiga partners för att skapa nya berättelser om bibliotek? Det går inte att komma ifrån intrycket av stuprörstänkande i utredningen.

Författarförbundet med översättare och författare vill samverka med biblioteken och bidra till att öka intresset för biblioteken, litteraturen och samtalet som ju är ett mycket viktigt instrument i bibliotekens demokratiska uppdrag. Vi kan inte tvinga oss på en verksamhet som inte önskar samverka, men vi fortsätter att erbjuda vår samlade kompetens för att med den bidra till bibliotekens utveckling och användarnas ökade intresse för litteratur. **I det arbetet önskar vi att staten kan tillföra kapital så att ett samverkande arbete kan påbörjas.**

Nedan nämns några av de åtgärder vi är beredda att bidra med.

- I Utkastet till den nationella biblioteksstrategin talas det om bibliotekens uppsökande verksamhet och vi tänker oss att den delen kan utvecklas, vidgas och utökas med tanke på författarna och översättarna.
- Utöver författarframträdanden och samtal kan författare och översättare delta i bibliotekens arbete på olika sätt genom att tala om ny litteratur, vad den innehåller och hur den ibland kan relateras till lokala företeelser, mänskliga tillkortakommanden, barnens fantasi, de många olika språk som lever och talas i landet etc.
- Meröppet på biblioteken - där tänker vi att författarna och översättarna kan ha en uppgift att närvara och vara tillgängliga för användarna och svara på frågor och hjälpa till.
- Biblioteken kan skapa arbetsrum för författare och översättare, skapa författarledda skriparverkstäder även för vuxna, olika sorters arrangemang som är länkade till läsande och skrivande där en eller flera författare deltar. Utredningen *Konstnär oavsett villkor* har som förslag att konstnärer och författare/översättare kan erbjudas plats på offentliga förvaltningar, museer och varför inte bibliotek och skolor.
- Biblioteken och allmänheten kan dra nytta av författarnas och översättarnas praktiska kunskap, den expertis vi besitter inom området att översätta liksom förstås i att skriva och läsa genom våra erfarenheter och vårt arbete.
- Författare och översättare kan finnas med som en del av bibliotekens webbplatser – med texter/poddar/filmer där vi inspirerar till läsning och ger bok- och skrivtips, svarar på frågor och deltar i samtal utifrån ett författar- och översättarperspektiv.
- Vi har länge pläderat för att medverka med syftet att skapa intresse för de s.k Kulturrådsböckerna. Vi har pågående samtal med Kulturrådet om detta. Utkastet *Från ord till handling* skriver. "En del av dessa titlar är av den karaktären att det inte finns ett självklart behov eller efterfrågan av dem på varje enskilt bibliotek." Tvärtom anser Författarförbundet att just ett målmedvetet arbete från bibliotekens sida kan ändra på det, vilket ju är helt i linje med bibliotekslagen där litteratur ska göras tillgänglig för alla liksom att målet är bildning och kunskap. Biblioteken behöver vända sig utåt, utanför sina väggar och göra det intressant att ta del av den nya litteraturen även för de 50% som aldrig kommer till biblioteket.

Problemet för många av Kulturrådsböckerna hänger snarare ihop med den försämrade bibliotekarie-utbildningen (se mer under Utbildning), BTJs försämrade verksamhet, kommersialiseringen av de stora förlagen och försämrad ekonomi på biblioteken liksom färre anställda med mera. Dessa litteraturstödda titlar som både

omfattar barn och ungdom, sakprosa, skönlitteratur och bildverk representerar delar av den samtida nytgivna litteraturen. **Här ser vi en stark möjlighet att samverka med bibliotekarierna och samtala om litteraturen, visa på röda trådar och likheter i teman som finns i t.ex. samtida poesi, sakprosa och romaner och även barn- och ungdomslitteraturen. Här finns uppslag och material att samverka kring mellan författare, översättare och bibliotekarier.**

Vad avser utredningens resonemang om de litteraturstödda böckerna anser vi nog att utredningen talar emot sitt eget motto och mål under rubriken Tillgänglighet.

Författarförbundet vill påminna om att lättillgängliga texter hittar sina läsare själva, medan den kvalificerade litteraturen behöver ambassadörer, förespråkare, inspiratörer och där kan författare och översättare spela en viktig roll. Författarförbundet vill också lyfta fram att det inte bara behövs nya berättelser om biblioteken, de gamla berättelserna med fokus på folkbildning och bibliotekariernas roll som litterärt kunnig mellanmänsklig förmedlare av litteratur och läsoplevelser behöver uppgraderas.

Kulturrådet håller på med en genomlysning av Litteraturstödet och distributionsstödet. Författarförbundet har framfört önskemål. Vi vill att stödet ska finnas kvar, men utvecklas. Vi har också hört att folkbibliotekarier ibland undrar varför inte Kulturrådet besöker lokala bibliotek och förhör sig om hur de ser på distributionen av de ca 700 titlarna. **Ska något ytterligare göras eller förändras med detta aktuella stöd vill Författarförbundet absolut vara en part i det arbetet.**

Enligt bibliotekslagens ändamålsparagraf ska biblioteken främja litteraturens ställning och intresset för bland annat bildning och kulturell verksamhet – där sägs också att folkbibliotekens läsfrämjande arbete ska ske *genom medvetna litteraturinköp, samverkan med författare, genom att biblioteken riktar uppmärksamheten mot litteratur av olika slag och aktivt inspirerar till läsning i vid bemärkelse.* Med detta i åtanke borde författarna, översättarna och Författarförbundet vara en självklar part i den nya biblioteksstrategin. Författarförbundet föreslår att NBS i Utkastets avslutning (s.63) lägger till en avsiktspunkt under "Biblioteksväsendet i stort": **Utökad långsiktigt samarbete med författare/översättare och Författarförbundet för att främja litteraturens ställning.**

LÄSNING

Målet: "Utveckla allas läsförståelse och inspirera till läsoplevelser."

En konkret och bra målsättning.

En del av Författarförbundets resonemang om läsning återfinns under Tillgänglighet.

Vi uppskattar att författare och översättare flera gånger i utredningen nämns som samarbetspartners när det gäller läsfrämjande och att nå individer som inte läser.

Bra att *Från ord till handling* även poängtera att barn och ungdomar är den största gruppen användare av folkbiblioteken. Det kan vara en viktig tanke att ha med sig när man utvecklar verksamheten.

Vi saknar formuleringar om mångspråklitteratur för barn (s.37). Tillgång till litteratur på modersmålet är av yttersta vikt för språkutvecklingen och för en positiv bild av det egna språket, varför det särskilt bör betonas.

Här kan även svenska barnböcker utgivna på andra språk nämnas, som en bro för familjer med andra modersmål att bekanta sig med den svenska litteraturen. (Läs mer under Demokrati)

Författarförbundet vill gärna påpeka att läsfrämjande som begrepp har det problemet att det missar *varför man läser*. Läsning är ett verb, vi läser av ett syfte. Att läsa skönlitteratur är att komma in i en annan människas perspektiv, vi saknar det synsättet i *Från ord till handling*. Kort talas om biblioterapi, vilket också är ett nyttotänkande. Även att litteratur främjar god hälsa finns med i texterna. **Författarförbundet vill understryka att läsande är ett utforskande, biblioteken och bibliotekarierna ska göra vägen till detta utforskande så lätt som möjligt, och visa vägen dit – där kommer läsfrämjandet in.**

Författarförbundet vill understryka att bibliotekens uppdrag handlar om allmänlitteraturen vilket innebär sakprosa, skönlitteratur, barn- och ungdomsböcker. Men tyvärr ser vi inte att *På väg från ord till handling* nämner (och kanske inte heller tänker på) annat än skönlitteratur för vuxna och barn. Men sakprosa är en genre som har vuxit och som många människor läser och längtar efter och som biblioteken tillgängliggör. Genreskilnaderna mellan sakprosa och skönlitteratur blir allt mer rörlig och glidande. Författarförbundet

framhåller att begreppet allmänlitteratur är mer tillämpligt och utan ställningstagande. Detta för att undvika allehanda missförstånd. Vad avser läsförståelse visar forskning att sakprosa och skönlitteratur är lika stimulerande.

Vi understryker att läsning och läsfrämjande är mycket viktiga insatser. Att även nå ut till personer som har mindre bra förutsättningar är helt centralt. Att i läsfrämjande syfte också satsa på vuxna är avgörande, då de många gånger är förebilder för barnen. Arbetsplatsbibliotekens förutsättningar kan behöva belysas för ytterligare insatser och samarbete med folkbiblioteken. Även fackförbunds satsningar som Läs för mig pappa-kurser, som syftar till att pappor läser med sina barn och själva börjar intressera sig för böcker, är viktiga att främja liksom samverkan med fack- och studieförbunden.

UTBILDNING

Mål: "Skapa en stark och sammanhållen kedja av utbildningsbibliotek från förskola till högskola."

Författarförbundet ställer sig bakom målsättningen. Under denna rubrik ägnar vi oss främst åt utbildningen av bibliotekarier.

Biblioteken ska tillhandahålla medier som på olika sätt kan stödja den fria åsiktsbildningen (s 9) och det förutsätter att bibliotekarier i utbildningen har fått förutsättningar att sköta samlingarna, göra kvalitativa litteraturinköp, göra kvalitativa gallringar och skapa tillgänglighet och öppenhet och förstås besitta lust och förmåga att arbeta med och initiera litteratur- och läsfrämjande. Detta är särskilt viktigt idag när odemokratiska krafter brer ut sig, falska nyheter och s.k. alternativa fakta förvirrar människor. Ett exempel från biblioteket i Mölnlycke är skrämmande där SD nyligen beordrade biblioteket att rensa bort Prideflaggor och annat Pridematerial som klassades som "vänstervridet". Biblioteksanställda gick runt med valförrättare från SD och plockade undan (SVT). Att det ens inträffar att ett bibliotek fogar sig i ett partis åsikter är en alarmerande signal.

De blivande bibliotekarierna behöver god litteraturkunskap och förstå att biblioteksanvändare är olika, har olika behov, intresse och nyfikenhet och kunna arbeta utifrån de förutsättningarna. Många bibliotekarier svarar, när man till exempel talar med dem om Kulturrådsböckerna, att "våra låntagare läser inte den litteraturen". Svaret speglar snarare bibliotekariens läsvanor än låntagarnas. Utbildningen behöver mer innehåll som fokuserar läsfrämjande, samhällskunskap, demokrati och yttrandefrihet och hur dessa viktiga demokratiperspektiv knyter an till läsaren och till litteraturen som biblioteken tillhandahåller.

Bra med utredningens förslag om fortbildning i läsfrämjande arbete för bibliotekspersonal! När det gäller barnlitteratur bör författarnas kompetens tas tillvara. Även SBI bör ha en självklar plats i en sådan satsning. (s. 36) **Författarförbundet stödjer satsningen på bibliotek inom vuxenutbildning. Dessa bibliotek ska också inrymmas i bibliotekslagen som utredningen föreslår.**

Bibliotekarier och andra yrkeskategorier inom biblioteksområdet kommer vara avgörande för hur framtidens bibliotek lyckas uppnå målsättningen att fungera som en arena för bildning och demokrati. **Författarförbundet pläderar för att skolbibliotekarier och lärare erbjuds gemensam fortbildning för att underlätta deras gemensamma pedagogiska samarbete i skolan.**

Författarförbundet har länge argumenterat för att inrätta en fortbildning vid högskolor som utbildar bibliotekarier där författare, översättare och bibliotekarier lär sig att samarbeta i bibliotekens vardag med allehanda uppgifter som finns nämnda i vårt svar. **Författarförbundet har en del tankar och idéer om dessa utbildningar och vill mycket gärna samarbeta och ta fram ett aktuellt kursinnehåll.**

DIGITALISERING

Mål: "Underlätta för den som söker litteratur och information på nätet att snabbt och enkelt hitta och få tag på bibliotekens samlade resurser inklusive ett digitaliserat kulturarv." Stora förhoppningar ställs i utredningen till digitaliseringen. Möjligen alltför stora?

Författarförbundet vill påpeka att vi under olika rubriker resonerar om digitaliseringen.

Vi är emot inlåsnig som har förödande konsekvenser eftersom e-böcker och internationella e-tidskrifter/artiklar i e-tidskrifter inte går att fjärrlåna. Alla läsare är inte anställda vid ett universitet med tillgång till sitt eget biblioteks e-böcker. Det finns läsare, forskare och författare som bor utspridda i landet även på mindre orter och utan närhet till ett universitetsbibliotek. För dem betyder fjärrlån en stor möjlighet och demokratisk tillgång till litteratur och kunskap.

Vi är för 100% öppen tillgång oberoende av var man bor.

Vi är för nationellt lånekort.

Vi är positiva till ett nationellt enhetligt Librissystem. Angeläget att katalogiseringen blir enhetlig och att gränssnittet blir användarvänligt.

Vi ser positivt på en digitalisering av litteraturarvet (allmänlitteraturen) som påminner om bokhylla.no och går under namnet bokhylla.se. Författarförbundet understryker att vi vill vara med i det arbetet och ta fram förutsättningarna och bevaka att ersättningen till upphovspersonerna blir rättfärdig och korrekt.

Nuvarande e-boksersättning är inte rättfärdig med tanke på bibliotek och upphovspersoner.

Författarförbundet överraskas av att utredningen inte problematiserar **digital läsning**. Internationell forskning visar att äldre och yngre personer föredrar läsning i tryckt text före digital särskilt när det är fråga om längre texter. En översikt, över de senaste 25 års forskning om skillnaderna att läsa digitalt versus en tryckt bok, framhåller att när det gäller att återge en fördjupad förståelse av texten och att komma ihåg detaljer, är den tryckta texten överlägsen. Det är speciellt vid skrollningen av den digitala texten som läsaren tappar fokus. Inte heller bidrar bilder eller textanimationer i den digitala texten till större förståelse av textens innehåll. Dessa resultat är viktiga att ta hänsyn till i olika sammanhang t.ex. vid PISA-undersökningarna som bygger på digital läs- och skrivkunighet.¹ Den digitala läsningen ger inte läsaren den stimulus som en tryckt bok ger när vi håller i den, bläddrar bland sidorna osv. Skärmen är stum, det enda stimulus som finns är att klicka sig fram i texten eller arbeta med musen. Den fysiska stimulans som den tryckta boken ger bidrar till en bättre läsning.² Resultaten betyder inte att det digitala läsandet eller digitaliseringen i sig står i motsats till den tryckta texten. I stället kompletterar de olika medierna varandra.

Inte heller problematiserar utredningen det faktum att **många högskole-och universitetsbibliotek hastar fram med digitaliseringen** vilket innebär att man slutat att tillhandahålla fysiska böcker eftersom numera digitala böcker är de som prioriteras. Humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning, som är beroende av den fysiska texten och boken på ett annat sätt än exempelvis naturvetenskapen, drabbas negativt. Följden är att andra språkområdets humanistiska litteratur/forskning inte längre görs fysiskt tillgänglig på svenska universitet och högskolor eftersom man alltmer avstår från att köpa in fysisk litteratur. Eller uttryckt som att man prioriterar digital litteratur/forskning. Många länder, som har betydelse för svensk och internationell forskning, är ännu inte inne i en process av digitalisering. Pågående digitalisering försvårar överblick och sökningen av litteratur och texter och det är ju tvärt emot syftet.

Utredningen föreslår att Biblix (e-bokstjänst med barnböcker) blir nationell och det ser Författarförbundet positivt på. Barn i hela landet ska lätt kunna låna en e-bok, inte bara barnen i Stockholm, Katrineholm och Malmö, som det nu är. Förutsättningen är att urvalet av böcker är brett och djupt och inte bara fokuseras på storsäljare och kända namn. Viktigt att upphovspersonerna får ordentligt betalt för utlånen.

INFRASTRUKTUR

”Eftersträva ett effektivt och samverkande biblioteksväsende med tydlig ansvarsfördelning och kraftfulla nationella och regionala funktioner.” Ett väl formulerat mål.

Författarförbundet håller med om att ett nationalbibliotek behöver ta tydligt ansvar och vi tillstyrker att KB tilldelas ett sådant ansvar. Men huruvida de ska överta och axla den mängd funktioner som utredningen föreslår, vill Författarförbundet låta vara osagt.

Författarförbundet understryker behovet av samverkan, inte enbart mellan olika bibliotek utan också med författare och översättare liksom studieförbund, fack, folkhögskolor med många fler. Tänk gärna en extra gång utanför biblioteksstruten! **Vi är positiva till att utredningen fokuserar på långsiktiga projekt och permanenta åtgärder, istället för kortsiktiga projekt.**

Författarförbundet vill erinra om biblioteksersättningen. Utredningen skriver på sid 51 om att "Statliga bibliotek är skyldiga att avgiftsfritt ställa sina samlingar till varandras förfogande. Högskolebiblioteken får ersättning för dessa fjärrlån genom KB men dagens ersättning täcker inte kostnaderna för personal, teknik och transporter." De som inte får ersättning alls är upphovspersonerna och som vi skrivit tidigare är det en viktig fråga att lösa. **Författarförbundet utgår ifrån att dessa olösta frågeställningar kommer upp på dagordningen och ges en lösning. Det är otillständigt att så mycket litteratur lånas ut utan att registreras och resultera i biblioteksersättning.**

Författarförbundet vill precis som det står i regeringens beslut om uppdraget till Nationell biblioteksstrategi att

"Syftet är att det ska finnas en biblioteksverksamhet av hög kvalitet i hela landet som uppfyller de krav som ställs i bibliotekslagen". Sveriges Författarförbund välkomnar en sådan utveckling och vill vara med och stötta och samverka för att det ska bli verklighet. Den önskan har också varit vår ledstjärna i det svar vi lämnar.

Med de bästa hälsningar

Grethe Rotböll
Ordförande i Sveriges Författarförbund

Madeleine Hjort
Ordförande i Sveriges Författarförbunds
Biblioteksråd

Referenser

¹Singer, L.M. & Alexander, P.A. (2017) "Reading on Paper and Digitally: What the Past Decades of Empirical Research Reveal" *Review of Educational Research* 2017 Vol. 87, issue 6, pp 1007-1041).

²Mangen, A. (2008) "Hypertext fiction reading: haptics and immersion" in *Journal of Research in Reading* Vol. 31, nr 4, 2008, pp 404-419